

stichting
platforms
vmbo

PLATFORM
THEORETISCHE
LEERWEG

Het vmbo en zijn leerlingen

Inhoud

Hoe zat het ook alweer?	04
Onderbouw / bovenbouw	05
Leerwegen in het vmbo en varianten	08
Profielen en vakkenpakketten	13
Organisatie van het onderwijs	18
Doorstroommogelijkheden	20
Actuele ontwikkelingen	23
Bijlage	
Samenvatting verkenningbijeenkomst	26
Betrokkenheid vmbo bij consultatie curriculum.nu	34

'Ik had havo-advies, maar kies voor het vmbo omdat ik graag met mijn handen bezig wil zijn en hovenier wil worden.' 'Ik kan naar de TL, maar kies voor de Kaderberoepsgerichte leerweg. Daar zitten al mijn vriendinnen en als ik het diploma heb kan ik toch doorstromen naar een mbo-4 opleiding.' 'Wij hebben een dakpanklas PRO/basis. Dat mag niet, maar vaak kunnen leerlingen met een PRO-advies toch naar het vmbo.' 'Wie een leerling een BB/KB -advies geeft, heeft het vmbo niet helemaal begrepen.'

Een paar uitspraken van leerlingen/docenten in het vmbo, waarmee aangegeven wordt dat het vmbo een heel diverse doelgroep heeft en allerlei verschillende leerwegen en variaties daarop kent. Van de leerling die eigenlijk naar het praktijkonderwijs zou moeten maar het toch op het vmbo wil proberen tot de leerling met een havo-advies die heel bewust kiest voor de gemengde of kaderberoepsgerichte leerweg. DE vmbo-leerling bestaat niet, net zo min als HET vmbo bestaat. Het vmbo is een verzamelnaam voor vier officiële leerwegen, die in allerlei variaties aangeboden worden aan een zeer diverse groep leerlingen. Deze groep leerlingen vormt ruim 50% van het aantal leerlingen dat in het voortgezet onderwijs zit.

Wat de leerlingen gemeen hebben is dat het vmbo voor geen van hen eindonderwijs is, vmbo is voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Een vmbo-diploma is geen startkwalificatie (zoals havo en vwo dat wel zijn) een vmbo-leerling moet doorstromen naar een vervolgonderwijs in mbo of havo om daar een startkwalificatie te behalen.

Om de ingewikkelde materie inzichtelijker te maken staan een introductiefilmpje over het vmbo en twee uitzendingen van Radar extra* op de USB-stick die bij dit boekje wordt aangereikt.

* De Radar extra uitzendingen zijn ook te bekijken op:
radar.avrotros.nl/uitzendingen/gemist/19-12-2016/
radar.avrotros.nl/uitzendingen/gemist/02-01-2017/

Hoe zat het ook alweer?

Het vmbo is in 1997 ontstaan uit een samenvoeging van (een deel van) het VSO (voortgezet speciaal onderwijs), het VBO (voorbereidend beroepsonderwijs: voorheen LTS, LHNO en LEAO) en de Mavo.

Onderbouw / bovenbouw

Stel Een leerling in groep 8 van het po krijgt een vmbo-advies. Deze leerling kan kiezen voor heel verschillende vmbo-scholen (voor zover dit in de regio waar het kind woont mogelijk is):

- Het junior college waar alle leerlingen van leerjaar 1 en 2 lessen volgen en in heterogene klassen zitten. Pas na leerjaar 2 wordt bepaald in welke stroom de leerling verder gaat. Het programma bestaat voornamelijk uit avo-vakken.
- De onderbouw waarbij onderscheid wordt gemaakt in 4 stromen: bijv. A, B, C en D stroom. A staat voor LWOO, B voor basis/kader, C voor kader, TL, havo en D voor havo/vwo. Leerlingen volgen allemaal ongeveer hetzelfde programma en in de eerste twee jaar kan er nog van 'stroom' gewisseld worden. Het programma bestaat voornamelijk uit avo-vakken.
- Vanaf klas 1 gaan leerlingen naar de basisberoepsgerichte leerweg, kaderberoepsgerichte leerweg, mavo, havo of het vwo, die in verschillende homogene klassen georganiseerd zijn. Zij krijgen voornamelijk avo-vakken.
- Vanaf leerjaar 1 volgen leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen lessen praktijkgerichte onderwijs die onlosmakelijk deel uitmaakt van het aanbod, de profielen van de school, naast avo-vakken. De vakcollege's zijn hiervan een voorbeeld, maar ook op AOC's en bijv. grafische lycea en vakscholen voor horeca wordt in leerjaar 1 gestart met praktijkgericht onderwijs.

05

Voor de leesbaarheid worden alle leerwegen in deze uitgave afgekort: BB = basisberoepsgerichte leerweg, KB = kaderberoepsgerichte leerweg, GL = gemengde leerweg, TL = theoretische leerweg, LWOO = leerweg-ondersteunend onderwijs, PRO = praktijkonderwijs.

LWOO wordt soms als aparte leerweg aangeboden en soms als extra ondersteuning binnen een leerweg. In principe is LWOO bedoeld als ondersteuning binnen de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen van het vmbo. Op de ontwikkelingen rond LWOO wordt in deze notitie niet ingegaan.

06

In de eerste drie voorbeelden starten de leerwegen van het vmbo in leerjaar 3. De eerste twee jaar volgen leerlingen voornamelijk avo-vakken op basis van de kerndoelen onderbouw. In het laatste voorbeeld wordt al in leerjaar 1 gestart met praktijkgericht onderwijs. Naast deze vier hoofdstromen komen allerlei varianten voor.

In veel gevallen krijgen leerlingen in klas 1 en / of 2 van het v(mb)o PSO, PPO of LOB (praktische sector oriëntatie, praktisch profiel oriëntatie of Loopbaanoriëntatie en begeleiding). Een 'vak' dat op veel scholen een eigen naam heeft, maar erop gericht is leerlingen voor te bereiden op een keuze in leerjaar 3 als het vmbo officieel begint.

Een basisschool geeft wel een vmbo advies (soms heel specifiek vmbo basis of vmbo kader), maar in de praktijk begint de basisberoepsgerichte leerweg in leerjaar 3. De leerling denkt dat hij vanaf de eerste dag op het vmbo praktijkgericht onderwijs krijgt. Dat is lang niet altijd het geval.

Vrijwel elke vmbo-leerling volgt twee jaar onderbouw en stapt dan over naar de 'bovenbouw'. Het vmbo start wettelijk gezien in leerjaar 3. Vanaf dat moment kunnen leerlingen cijfers behalen die meetellen voor hun examen aan het eind van leerjaar 4. Voor TL-leerlingen loopt de onderbouw vaak door tot het vierde leerjaar, zeker als ze les volgen op een scholengemeenschap wvo-havo-vmbo of als ze in een TL/havo-klas zitten.

Kerndoelen – examenprogramma's

De onderbouw kent kerndoelen, de bovenbouw: het vmbo (en havo en vwo) examenprogramma's. In examenprogramma's is per vak aangegeven wat een leerling aan het eind van zijn opleiding moet kennen en kunnen. Daarvan moet hij blijf geven tijdens het examen. Voor de BB geldt dat de kerndoelen van de onderbouw gelijk zijn aan de examenprogramma's vmbo.

De examenprogramma's voor de kaderberoepsgerichte leerweg en gemengd / theoretische leerweg omvatten extra stof bovenop de kerndoelen. De inhoud van het examenprogramma voor KB, GL / TL is voor een groot deel gelijk, het GL / TL programma bevat een verrijkingsdeel dat niet geldt voor de KB.

De examenprogramma's voor GL en TL zijn exact gelijk. Leerlingen in deze leerweg krijgen, tijdens de centrale examens, ook dezelfde examenopgaven.

07

Leerwegen in het vmbo en varianten

Het vmbo kent vier leerwegen:

- Basisberoepsgerichte leerweg
- Kaderberoepsgerichte leerweg
- Gemengde leerweg
- Theoretische leerweg

De leerwegen onderscheiden zich in niveau en inhoud van de vakken die aangeboden worden, in het aantal vakken dat leerlingen aangeboden wordt en waarin leerlingen examens doen én de doorstroommogelijkheden van leerlingen.

Oplopend in 'moeilijkheidsgraad' is de basisberoepsgerichte leerweg de meest praktische leerweg en de theoretische en gemengde leerweg de meest theoretische.

08

VMBO leerjaar 3 en 4	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016	2016 2017	2017 2018
Basis	43.929	43.486	43.724	43.752	42.479	39.837
Kader	56.217	57.963	59.605	60.549	60.989	60.266
Gemengd	26.335	27.393	28.640	29.245	29.423	29.028
Theoretisch	81.620	84.208	86.194	87.833	86.819	86.057
Totaal	208.101	213.050	218.163	221.379	219.710	215.188

Aantallen leerlingen in de verschillende leerwegen

Bron: DUO/ Centraal bureau voor de statistiek 13-10-2017

Gemengde en theoretische leerweg

De gemengde en theoretische leerweg verschillen op één onderdeel met elkaar. Leerlingen in de gemengde leerweg volgen een beroepsgericht vak (minimaal 5 avo vakken en een beroepsgericht vak) en leerling in de theoretische leerweg niet, in plaats daarvan volgen TL-leerlingen een avo-vak (dus minimaal 6 avo vakken). Daarnaast heeft iedereen natuurlijk CKV, Maatschappijleer en LO.

De inhoud en examens van avo-vakken zijn voor de gemengde en de theoretische leerweg exact hetzelfde. Er wordt vaak beweerd dat de gemengde leerweg makkelijker is dan de theoretische leerweg, maar dit is een misverstand.

Veel scholen bieden een combinatie van beide leerwegen aan, met name in leerjaar 3. Leerlingen volgen dan avo-vakken én een beroepsgericht programma.

Het beroepsgerichte programma is vooral bedoeld als:

- Oriëntatie op de toekomst (welke vervolgopleiding wil ik gaan volgen)
- Ontsnapping voor het geval een van de avo-vakken met een onvoldoende werd afgesloten.

Sommige scholen stellen de keuze voor GL of TL tot het eind van het vierde leerjaar (vlak voor het centraal examen) uit. De GL is een leerweg met weinig leerlingen (29.245 leerlingen leerjaar 3 en 4 in 2015-2016) waarvan maar een beperkt deel examens doet in het beroepsgerichte programma en dus een GL-diploma haalt (6.986 in 2015-2016).

09

Basis- of kaderberoepsgericht leerweg

Een leerling op de basisschool krijgt vaak het advies basis / kader. Dit is een vreemd advies omdat beide leerwegen weliswaar qua vakkenpakket overeenstemmen, maar qua inhoud, niveau en doorstroommogelijkheden sterk van elkaar verschillen.

De examenstof voor de basisberoepsgerichte leerweg is minder diepgaand en minder omvangrijk dan die van de kaderberoepsgerichte leerweg. De examenstof voor de avo-vakken in de basisberoepsgerichte leerweg is vrijwel gelijk aan de kerndoelen voor de onderbouw, terwijl de avo-vakken in de kaderberoepsgerichte leerweg in veel gevallen dezelfde leerstof bevat als de GL / TL met uitzondering van het verrijkingsprogramma.

Leerlingen met een diploma van de basisberoepsgerichte leerweg zijn toelaatbaar tot een opleiding op niveau 2 van het mbo. Leerlingen met een diploma van de kaderberoepsgerichte leerweg zijn toelaatbaar tot opleidingen op niveau 3 en 4, net als leerlingen met een diploma GL of TL.

Qua niveau is de KB beter te vergelijken met GL en TL dan met BB.

Varianten op de basisberoepsgerichte leerweg

Bij de invoering van het vmbo bleek dat niet alle leerlingen konden voldoen aan de eisen die gesteld werden voor de basisberoepsgerichte leerweg. Er zijn toen twee varianten ontwikkeld die op een aantal scholen worden aangeboden.

Beide varianten mogen alleen aangeboden worden als scholen een samenwerkingsovereenkomst hebben met een mbo.

- **Leerwerktraject (lwt):** een leerwerktraject is een combinatie van binnen- en buitenschools leren. In een lwt volgen leerlingen onderwijs én moeten ze minimaal 640 uur en maximaal 1280 uur buitenschools leren in een erkend leerwerkbedrijf. Een lwt omvat twee vakken waarin leerlingen onderwijs moet volgen en examen moeten doen: het beroepsgerichte programma en Nederlands. Beide vakken moeten met minimaal een 6 worden afgesloten. Een lwt-leerling ontvangt, als hij geslaagd is voor zijn examen, een diploma basisberoepsgerichte leerweg/leerwerktraject. Deze leerling is toelaatbaar tot een opleiding op niveau 2 van het mbo. De leerling is niet toelaatbaar tot een entree-opleiding. Jaarlijks volgen ongeveer 1200 leerlingen een leerwerktraject.
- **Entreeopleiding:** ook een entreeopleiding is een combinatie van leren en werken. Een entreeopleiding is echter geen vmbo, maar een mbo-opleiding die aan een vmbo-school mag worden aangeboden. Leerlingen volgen het mbo-programma, moeten voldoen aan de mbo-eisen en doen mbo-examen onder verantwoordelijkheid van een ROC of AOC. Als een leerling slaagt, ontvangt hij een regulier mbo-diploma en is hij toelaatbaar tot een mbo niveau 2 opleiding. Jaarlijks volgen ongeveer 250 leerlingen een entreeopleiding op het vmbo.

VM2 / vakmanschaproute / technologieroute / beroepsroute

Het vmbo is geen eindonderwijs. Leerlingen met een vmbo-diploma moeten een vervolgopleiding volgen. Vaak is dat een mbo-opleiding, maar niet alle leerlingen komen aan op het mbo of maken hun opleiding daar af. Om de doorlopende leerlijn vmbo-mbo te verstevigen en voortijdige schooluitval (vsv) te voorkomen, zijn er de afgelopen jaren een aantal experimenten mogelijk gemaakt, onder de naam VM2, vakmanschaproute, technologieroute en beroepsroute.

Deze experimenten hebben gemeenschappelijk dat ze alleen uitgevoerd kunnen worden door vmbo én mbo gezamenlijk, dat programmatische afstemming centraal staat en dat (in sommige gevallen) (een deel van) het examen overgeslagen kon worden. Van deze laatste mogelijkheid is nauwelijks gebruik gemaakt. Over het algemeen maken weinig scholen en weinig leerlingen gebruik van de experimenten.

VM2 is inmiddels gestopt, de andere experimenten lopen nog. De experimenten hebben geen invloed op de inhoud van het onderwijs.

Profielen en vakkenpakketten

Sinds 1 augustus 2016 kent het vmbo profielen. 4 profielen in de TL en 10 profielen in de BB, KB en GL.

Profielen TL

- Economie
- Groen*
- Techniek
- Zorg en welzijn

Profielen BB, KB en GL

- Bouwen, wonen en interieur (BWI)
- Dienstverlening en producten (D&P)
- Economie en ondernemen (E&O)
- Groen
- Horeca, bakkerij en recreatie (HBR)
- Maritiem en techniek (MaT)
- Media, vormgeving en ict (MVI)
- Mobiliteit en transport (M&T)
- Produceren, installeren en energie (PIE)
- Zorg en welzijn (Z&W)

De profielen in BB, KB en GL vervangen de 33 afdelingsprogramma's.

Elk profielprogramma, in alle leerwegen bestaat uit:

- Een gemeenschappelijk deel
- Een profiel deel
- Een vrij deel

Het schema op de volgende pagina laat zien welke vakken tot welk deel horen en welke profielgebonden avo-vakken gekoppeld zijn aan de verschillende profielen.

* Officieel heet het profiel Groen in de TL nog Landbouw en natuurlijke omgeving, dit wordt de komende tijd veranderd in Groen.

Programma

Het examenprogramma van de leerling omvat de volgende onderdelen:

	Basis- of kaderberoepsgerichte Leerweg	Gemengde Leerweg	Theoretische Leerweg
Gemeen-schappelijk deel	5 algemeen vormende vakken Nederlands, Engels, 'kunstvakken incl. ckv', maatschappijleer en lichamelijke oefening Rekentoets	5 algemeen vormende vakken Nederlands, Engels, 'kunstvakken incl. ckv', maatschappijleer en lichamelijke oefening Rekentoets Profielwerkstuk	5 algemeen vormende vakken Nederlands, Engels, 'kunstvakken incl. ckv', maatschappijleer en lichamelijke oefening Rekentoets Profielwerkstuk
Profieldeel	1 profielvak (beroepsgericht) 2 algemeen vormende vakken (profielgebonden)	1 profielvak (beroepsgericht) 2 algemeen vormende vakken (profielgebonden)	2 algemeen vormende vakken (profielgebonden)
Vrije deel	4 beroepsgericht keuzevakken Eventuele school-specifieke onderdelen*	2 beroepsgerichte keuzevakken 1 algemeen vormend keuzevak Eventuele school-specifieke onderdelen	2 algemeen vormende keuzevakken Eventuele school-specifieke onderdelen

Leerlingen in de gemengde en theoretische leerweg moeten in leerjaar 3 onderwijs volgen in respectievelijk 11 en 12 avo-vakken. In het vierde leerjaar kiezen zij het vakkenpakket waarin ze examen doen.

* Schoolspecifieke onderdelen zijn bijvoorbeeld godsdienst of een maatschappelijke stage

Profielgebonden avo-vakken

Het vakkenpakket in alle leerwegen van het vmbo bestaat uit 2 zogenaamd profielgebonden avo-vakken. Afhankelijk van het gekozen profiel moet een leerling avo-vakken volgen.

Profiel	Verplicht vak 1	Verplicht vak 2
E&O, HBR Economie (TL)	economie	Keuze uit: wiskunde of Frans of Duits
Z&W Zorg en welzijn (TL)	biologie	Keuze uit: wiskunde of maatschappijkunde of aardrijkskunde of geschiedenis
BWI, PIE, M&T, MVI, MaT Techniek (TL)	wiskunde	nask 1
Groen Groen (TL)	wiskunde	Keuze uit: biologie of nask1
D&P	2 vakken uit wiskunde, nask 1, biologie en economie	

De profielgebonden avo-vakken

Beroepsgerichte vakken

De beroepsgerichte vakken in BB, KB en GL, bestaan – sinds 1 augustus 2016 – uit een verplicht deel, het beroepsgerichte profielvak (50%) en een keuzedeel (50%). Het keuzedeel bestaat uit een aantal beroepsgerichte keuzevakken. Deze bieden leerlingen de mogelijkheid hun programma te verdiepen en te verbreden en zo af te stemmen op hun toekomstplannen.

Meer informatie over de nieuwe beroepsgerichte profielvakken:
www.nieuwvmbo.nl

16

Loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB)

In het vmbo speelt LOB een grote rol. LOB is voor alle vmbo-leerlingen verplicht. Van BB tot TL. LOB staat voor loopbaanoriëntatie en begeleiding. LOB heeft tot doel leerlingen loopbaancompetenties te laten ontwikkelen en hun (op het vmbo en later) te leren keuzes te maken. Daarnaast heeft LOB in het vmbo tot doel leerling te laten ontdekken welke vervolgopleiding bij hen past. Dit doen ze door levensechte ervaringen op te doen en daarop te reflecteren.

Examens

Vmbo-leerlingen doen – net als havo / vwo leerlingen – examens. Examens bestaan uit een combinatie van schoolexamens en centrale examens. Leerlingen in de basis- en (bijna alle) kaderberoepsgerichte leerweg sluiten hun avo-vakken af met zogenaamde flex-examens, digitale examens die vanaf begin april afgenomen kunnen worden. Leerlingen in GL en TL nemen deel aan de examens waarvan het eerste tijdvak in mei van een schooljaar plaatsvindt

Het beroepsgerichte profielvak wordt afgesloten met een centraal examen, het zogenaamd CSPE (centraal, schriftelijk, praktisch examen). Dit zijn grote examens (met een omvang tussen de 250 en 900 minuten) die bestaan uit een combinatie van theorie en praktijk. De CSPE's kunnen vanaf begin april afgenomen worden. Het feit dat de centrale examens voor BB en KB leerlingen al vanaf begin april afgenomen kunnen worden maakt dat veel scholen daarvoor kiezen en deze leerlingen al voor de meivakantie zomervakantie hebben. Het vierde leerjaar voor deze leerlingen is vaak heel kort, omdat eind maart de cijfers die behaald zijn voor de schoolexamens al moeten worden ingeleverd. BB en KB leerlingen krijgen de uitslag van hun examen gelijk met alle andere leerlingen in het vo. Als een leerling herexamen moet doen, zit er soms maanden tussen de laatste lesdag en het herexamen.

17

Sinds de invoering van de beroepsgerichte profielen (schooljaar 2016-2017) is het mogelijk het beroepsgerichte profielvak in het derde leerjaar af te sluiten en leerlingen deel te laten nemen aan het CSPE. Dit CSPE mag afgenomen worden tussen begin april en eind juni. In 2017 hebben ongeveer 50 scholen van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. De resultaten die leerlingen behaalden lagen iets lager (0.2) dan die van vierde jaars leerlingen. De verwachting is dat de komende jaren steeds meer scholen van deze mogelijkheid gebruik gaan maken. Afname van het CSPE na leerjaar 3 is een eerste stap naar volledige flexibilisering van de beroepsgerichte examens.

Organisatie van het onderwijs

Scholen programmeren op heel verschillende manieren hun vmbo-onderwijs. Soms wordt er al in de eerste klas gestart met beroepsgerichte programma's, soms wordt de keuze daarvoor zolang mogelijk uitgesteld. Soms wordt er in de onderbouw lesgegeven in leergebieden, soms wordt dat doorgetrokken naar de bovenbouw. Soms wordt er veel aandacht besteed aan taal en rekenen, onder het motto elke docent is taal- en reken-docent, soms is er een strikte scheiding tussen vakken. Sommige scholen kennen in de basis-, kader en gemengde leerweg een lint in het rooster waarin alle beroepsgerichte uren staan gepland, zodat er optimaal uitgewisseld en gekozen kan worden op andere scholen is de docent koning in de klas. Daarnaast programmeert elke vmbo school zijn eigen keuzevakken in het palet van de beroepsgerichte vakken. Elke school geeft vanuit zijn eigen visie vorm aan het onderwijs.

Hierdoor loopt het aantal uren dat aan vakken wordt besteed erg uiteen. Beroepsgerichte vakken worden bijv. in de BB tussen de 4 en 20 uur per week aangeboden. Als er 20 uur beroepsgericht wordt gegeven blijft er ongeveer 12 uur over voor de avo-vakken, ongeveer 3 uur per vak, andere scholen maken meer ruimte voor avo-vakken.

Het aantal lessen dat aan vakken wordt besteed verschilt per school evenals het aantal minuten dat een lesuur omvat. Dit maakt de discussie over de inhoud van het onderwijs soms lastig.

Buitenschools leren – vaak in de vorm van stages – is voor veel vmbo onlosmakelijk met hun onderwijs verbonden. In alle leerwegen doen leerlingen ervaringen op buiten school, uiteenlopend van enkele dagen tot meerdere weken per jaar. Buitenschools leren is belangrijk in het kader van LOB, alleen zo kunnen levensechte ervaringen worden opgedaan.

Doorstroommogelijkheden

Al eerder is aangegeven dat vmbo geen eindonderwijs is. Alle vmbo-leerlingen moeten – na het behalen van het vmbo-diploma – een vervolgopleiding volgen. De toelaatbaarheid tot het vervolgonderwijs is als volgt geregeld:

Leerweg	Toelaatbaar tot
Geen diploma	Entree-opleiding mbo
Basisberoepsgerichte Leerweg	Niveau 2 opleiding mbo
Kaderberoepsgerichte Leerweg	Niveau 3 opleiding mbo Niveau 4 opleiding mbo
Gemengde Leerweg	Niveau 3 opleiding mbo Niveau 4 opleiding mbo havo
Theoretische Leerweg	Niveau 3 opleiding mbo Niveau 4 opleiding mbo havo

Niet altijd worden KB leerlingen op het mbo niet toegelaten tot een opleiding op niveau 3 of 4. Om niet het risico te lopen dat een KB-leerling te lang over een opleiding doet moeten deze leerlingen vaak starten in niveau 2. Door de zogenaamde cascade-financiering is opstroom van niveau 2 naar 3 of 4 vaak lastig, maar het nieuwe kabinet heeft het voornemen deze financiering af te schaffen.

Vanuit het ministerie van OCW wordt opstroom op het vmbo gestimuleerd, het gaat dan met name om opstroom van BB naar KB (vanaf KB hebben alle leerlingen dezelfde doorstroomrechten). Opstroom op het vmbo is qua financiering aantrekkelijker dan opstroom in het mbo.

Doorstroom naar mbo

Als een leerling doorstroomt naar een mbo-opleiding kan hij kiezen voor de BBL of de BOL variant. BBL is beroepsbegeleidend leren, een combinatie van werken en leren, met de nadruk op werken in de beroepspraktijk. BOL is beroepsopleidend leren, is een combinatie van leren en werken, met de nadruk op leren op school. Vooral in de sector techniek worden BBL-opleidingen aangeboden en gevolgd. De inhoud van BOL en BBL opleidingen is in principe gelijk. Leerlingen kunnen switchen van BOL naar BBL en andersom.

Om door te kunnen stromen van vmbo naar mbo mogen mbo's toelatingseisen stellen. Zo kan van leerlingen die door willen stromen naar een technische opleiding geëist worden dat ze examen hebben gedaan in wiskunde of van leerlingen die een economische opleiding willen volgen op het mbo dat ze examen hebben gedaan in het vak algemene economie. Er wordt gewerkt aan een nieuwe doorstroomberegeling vmbo-mbo. Wettelijk is vastgelegd dat vmbo-leerlingen zich voor 1 april moeten aanmelden bij een mbo-opleiding om ongehinderd toegelaten te kunnen worden, als voldaan wordt aan de toelatingseisen. Doorstroom van vmbo naar mbo en hbo is zonder meer mogelijk.

Doorstroom naar de havo

Ongeveer 20% van de vmbo-leerlingen uit GL en TL stroomt door naar de havo. Deze doorstroom was gereguleerd met de toelatingscode havo. Op verzoek van de Tweede Kamer wordt er gewerkt aan een doorstroomrecht (waarbij naar verwachting één extra avo-vak wordt vereist). De wettelijke regeling hieromtrent is naar verwachting pas in 2019/2020 klaar. Op dit moment geldt een overgangssituatie waarin scholen hun eigen toelatingsbeleid kunnen bepalen. Veel scholen hebben er echter voor gekozen om in de sfeer van de toelatingscode te blijven werken. De toelatingscode houdt onder meer in dat leerlingen gemiddeld een 6.8 of hoger moeten hebben om door te kunnen stromen naar de havo.

Er stromen meer leerlingen vanuit de TL door naar de havo dan vanuit de GL. Dit heeft mede te maken met het feit dat TL leerlingen één avo-vak meer volgen, waardoor de overstap naar de havo makkelijker is.

In het verleden gold een doubleerverbod op de havo voor leerlingen die van het vmbo kwamen. Dit verbod is niet meer mogelijk.

Actuele ontwikkelingen

Sterk beroepsonderwijs

Onder de naam 'Sterk beroepsonderwijs' heeft OCW in februari 2017 een brief aan de Tweede Kamer gestuurd waarin de ambitie uitgesproken is dat vmbo en mbo beroepsonderwijs wordt erkend als onderwijs met perspectief, dat ruimte biedt voor verschillen en dat trots op praktijkgericht leren uitstraalt. De Tweede Kamer heeft de plannen die in de brief Sterk beroepsonderwijs staan geaccepteerd en stimuleert de uitvoering ervan.

Sterk beroepsonderwijs heeft tot doel:

- In elke regio vitaal beroepsonderwijs met perspectief te realiseren
- Ruimte te bieden aan verschillen tussen jongeren
- Waaraan onderwijs (vo en mbo), overheid (lokaal, provinciaal en landelijk) en arbeidsmarktpartijen (lokaal, branches) elk vanuit hun eigen rol een bijdrage leveren.

Sterk beroepsonderwijs heeft vier hoofdlijnen:

1. Elkaar inspireren om sterker en slimmer samen te werken aan het behoud van kwalitatief goed beroepsonderwijs: Om ervoor te zorgen dat er adequaat regionaal onderwijs-aanbod blijft, is het noodzakelijk dat vmbo-scholen meer in de regio samenwerken, zowel onderling als met het mbo. Dat wordt gefaciliteerd door onderwijs in de regio te stimuleren en inspireren om kennis & faciliteiten te delen.
2. Regelruimte voor samenwerken aan vmbo-mbo: Het programma is erop gericht scholen en instellingen meer ruimte te geven, om onder andere passende en geïntegreerde leerroutes vmbo tot en met het mbo structureel vorm te kunnen geven.
3. Komen tot één nieuwe leerweg in het vmbo: Samen met het onderwijs werkt OCW aan een nieuwe leerweg waarin de GL en TL worden samengebracht. In die leerweg krijgen alle leerlingen een praktijkgerichte component, waarmee ze zich kunnen oriënteren op beroepen en op het vervolgonderwijs.
4. Doorlopende communicatielijnen: Direct en minder direct

betrokken informeren over en activeren voor Sterk beroeps-
onderwijs en de mogelijkheden die hieruit voortkomen.
Doel: verbeteren van de kennis over het beroepsonderwijs
(po / vmbo / mbo) en laten zien welke kansen jongeren hebben.

In Sterk beroepsonderwijs werken VO-raad, MBO Raad, AOC Raad,
platform TL, OCW en SPV samen en is een belangrijke stem weg-
gelegd voor het veld. Het programma loopt van 2017 tot 2021.

Beroepsonderwijs is conjunctuurgevoelig

Enkele jaren geleden had vooral de bouw het zwaar. Dat was direct
te merken in de bouwopleidingen, jongeren vonden geen leer-
werkplek meer, waardoor ze geen BBL-opleiding konden volgen.
Ook het vinden van stageplaatsen voor vmbo-leerlingen was
moeilijk. Hetzelfde geldt voor de zorg en de economische sector.
Nu de economie weer aantrekt is er weer sprake van 'groenpluk'
bij vmbo-scholen. Scholen / docenten worden benaderd om
leerlingen naar bedrijven te sturen voor een baan. Ook leerlingen
die geen vooropleiding hebben in een bepaalde richting vinden
snel werk, omdat bedrijven maar moeilijk aan werknemers
kunnen komen.

Het is niet de eerste keer dat deze cyclus zich voordoet.
Met name lagere niveaus zijn conjunctuurgevoelig. Als het slecht
gaat met de economie is er voor hen geen werk en worden hun
banen uitgevoerd door 'hoger' opgeleide jongeren, gaat het beter
dan worden ook leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg
en niveau 2 weer gevraagd te komen werken.

Samenvatting verkenning- bijeenkomst

30 oktober 2017 waren er 30 mensen aanwezig bij een
bijeenkomst georganiseerd door het Platform TL en SPV
(Stichting Platforms vmbo). Al deze mensen hadden
gereguleerd op een oproep mee te denken over input
die vanuit het vmbo gegeven moet worden aan de
ontwikkelgroepen van curriculum.nu. De aanwezigen
waren schoolleiders en docenten van alle leerwegen en
avo-vakken. Onder leiding van Addy de Zeeuw is een
bijeenkomst gehouden waarin in verschillende rondes
adviezen geformuleerd werden aan de ontwikkelgroepen.

Bijgaand verslag is een weergave van de adviezen.
Het verslag begint met een korte introductie van
curriculum.nu

Curriculum.nu

Curriculum.nu gaat over WAT leerlingen moeten leren, niet over HOE en WAAROM. Curriculum.nu wil vastleggen wat leerlingen van groep 1 van de basisschool tot en met klas 6 van het vwo moeten kennen en kunnen om zo tot een integraal en goed op elkaar aansluitend curriculum te komen.

Om dit te realiseren worden er 9 ontwikkelgroepen samengesteld rond 9 leergebieden:

- Rekenen, wiskunde
- Burgerschap
- Digitale geletterdheid
- Engels/moderne vreemde talen
- Bewegen en sport
- Mens en natuur
- Kust en cultuur
- Mens en maatschappij
- Nederlands

26

Elke ontwikkelgroep bestaat uit ongeveer 12 docenten en 2 schoolleiders afkomstig uit alle vormen van onderwijs (6 po, 6 vo). Zij worden begeleid door experts.

Curriculum.nu heeft SPV en het platform TL gevraagd een verkenning over het vmbo te maken als input voor de mensen uit de ontwikkelgroepen. Deze verkenning moet de ontwikkelgroepen een beeld geven van het vmbo en haar leerlingen.

De verkenning zal bestaan uit:

- Een schets van het vmbo en haar leerlingen in woord en beeld
- Input vanuit een groep vmbo-deskundigen (de groep die aanwezig is)
- Suggesties per leergebied

De verkenning moet rond de jaarwisseling worden opgeleverd, zodat de ontwikkelgroepen er in januari 2018 mee van start kunnen gaan. In de verkenning kan ook met leerlingen gesproken worden, bijv. via LAKS, aanwezigen geven aan dat zij ook per school een aantal leerlingen kunnen vragen om mee te

spreken. Aan het mbo wordt voor deze verkenning geen input gevraagd, het is voldoende bekend wat zij willen. De verkenning is de start van curriculum.nu. Daarna gaan de ontwikkelgroepen aan het werk. De resultaten van hun werk worden tussentijds voorgelegd aan 'het veld'. SPV/Platform TL is gevraagd voor het vmbo mee te denken over deze consultatie en daarvoor voorstellen te ontwikkelen.

Naast curriculum.nu loopt het project Sterk beroepsonderwijs. In het kader daarvan wordt er gewerkt aan een nieuwe leerweg die in de plaats moet komen van de GL en de TL. Beide projecten lopen naast elkaar en beïnvloeden elkaar. Of en zo ja welke gevolgen dit voor de ontwikkeling van de nieuwe leerweg heeft is niet helemaal duidelijk. Platform TL en SPV zijn bij beide trajecten betrokken en werken in beide trajecten nauw met elkaar samen.

Eerste reacties van de aanwezigen

- Curriculum.nu lijkt een herschikking te worden van wat er al is. Dat is niet voldoende en niet zinvol. Hoe krijgen we het voor elkaar dat er echt iets verandert?
- Vernieuwing van de examens bij de beroepsgerichte vakken in het vmbo heeft voor een wezenlijke verandering in het vmbo-onderwijs gezorgd. Dit moet ook met andere vakken gebeuren. Werken in leergebieden is daar geen goede voorbode voor, want dan blijven mensen in de oude hokjes denken.
- Hoe moeten docenten in ontwikkelgroepen hun taak uitvoeren? Ze moeten op zijn minst leerlingen meenemen. Er zijn grote verschillen tussen leerlingen in de verschillende leerwegen. Door leerlingen bij de ontwikkelingen te betrekken zien docenten in elk geval de leerlingen waarom het gaat erbij.
- In de basisberoepsgerichte leerweg is, vanaf leerjaar 3, het HOE belangrijker dan het WAT. WAT leerlingen moeten leren wordt niet heel veel meer als in voorgaande jaren, maar de manier waarop ze dat leren is juist voor deze leerlingen heel erg belangrijk. Avo-vakken moeten gekoppeld worden aan de beroepsgerichte vakken, dat motiveert leerlingen voor het leidend voorwerp van Nederlands op vrijdagmiddag zijn ze niet te motiveren en je moet je afvragen of dit voor leerlingen belangrijk is.

27

- Koppel de avo-vakken aan de keuze van de leerling! Nee zeggen anderen: leerlingen moeten op jonge leeftijd kiezen en je moet ze de mogelijkheid om van keuze te veranderen niet ontnemen door een pakket van avo-vakken.
- Wat is er mis met het huidige curriculum? Einddoelen zijn erg globaal geformuleerd, scholen kunnen hier hun eigen invulling aan geven. Veel scholen doen dat niet, maar zijn slaaf van methoden. Dat los je niet op door een herziening van het curriculum, curriculum.nu lijkt volledig overbodig.
- In het onderwijs moeten 21e -eeuwse vaardigheden de hoofdrol spelen, leerlingen moeten niet van vak naar vak gaan, de indeling in leergebieden belooft wat dat betreft weinig nieuws / goeds.
- Het is goed dat het curriculum veranderd, dit maakt dat er opnieuw over het huidige onderwijs in vakjes nagedacht wordt.
- Voor de doorstroom van leerlingen is het goed dat er integraal nagedacht wordt over het curriculum. Nu kunnen leerlingen die geschiedenis hebben gevolgd niet zomaar overstappen van TL naar de havo, omdat het vak totaal niet aansluit. Het gat tussen TL en havo moet verdwijnen, zeker als leerlingen straks toegangsrecht hebben.

In 6 groepen worden adviezen geformuleerd voor curriculum.nu

Groep 1

Niet het WAT maar hoe HOE moet centraal staan en dan met name vakoverstijgende vaardigheden. Op het Nordwin college (groene school) gaat men uit van het World model, 'the whole school approach'. Leerlingen krijgen lastige uitdagingen die ze op moeten lossen door duurzaam te denken en te doen. Leerlingen kunnen kiezen aan welk de oplossing van welk probleem ze een bijdrage willen leveren. In alle gevallen gaat het om vakoverstijgende opdrachten. Dit stelt eisen aan de roosters van leerlingen en de professionaliteit van docenten, als het gaat om didactiek, 'overdragen' van vakkennis en aan de omgeving, maar leidt wel tot vernieuwend onderwijs. In het onderwijs staat LOB centraal en is er ruimte voor verbreding en verdieping. Leerlingen worden ervaringen geboden waarop ze kunnen

reflecteren en die belangrijk zijn in het kader van hun LOB. Dit zijn zaken die het vmbo goed kan (ervaringsleren, reflecteren, aandacht voor LOB) en dat moet ook zeker blijven.

Als het onderwijs echt wil innoveren dan moeten de schotten tussen vakken verdwijnen en moet het onderwijs competentiegericht zijn op de toekomst van leerlingen. Verdwijnen van schotten geldt niet alleen voor de schotten tussen vakken, maar ook tussen leerwegen, leerlingen moeten maatwerkdiploma's krijgen en op basis daarvan doorstromen. Het centrale examen moet worden afgeschaft en misschien moeten alle toetsen wel losgelaten worden. Samen met leerlingen kan gewerkt worden aan het realiseren / behalen van leerdoelen. Echt innoveren is anders examineren.

Conclusies

1. Ga met *echt innoveren* aan de slag: geen oude wijn in nieuwe zakken. Daarbij zijn de volgende aandachtspunten te benoemen:
 - Het hokjes denken van bepaalde vakken moet weg, schotten eruit
 - Competentiegericht onderwijs centraal
 - Dilemma: kwaliteit borgen, bureaucratische belemmeringen
 - Welke piketpaaltjes slaat de overheid?
 - Wat zijn de middelen om te innoveren?
2. *Mindset* van de medewerkers:
 - Teamgevoel van aanpakken, passie en inzet in plaats van blindstaren op taakuren
 - Functionele gesprekken voeren vanuit het CvB
3. *Whole school approach* introduceren: curriculumvernieuwing hangt samen met didactiek, bedrijfsvoering, deskundigheidsbevordering en betrekken van de regio.
4. Wat van het curriculum afstemmen op de uitdagingen van deze eeuw. *Duurzaamheidsdoelen*: world model van IFF of donut-economics van Raworth.

Groep 2

Kenmerkend voor het vmbo is:

- Dé vmbo-leerling bestaat niet, niet in de basisberoepsgerichte leerweg, maar ook niet in andere leerwegen
- Niet alle leerlingen zijn evengoed in alle vakken, maar leerlingen worden uiteindelijk beoordeeld op het vak dat ze het minst goed beheersen.
- In het verleden werd pas na het examen bepaald wat voor soort diploma een leerling kreeg, dat is beter.
- Cruciaal voor de vmbo-leerling is een sociaal veilig klimaat rondom het leren.

Curriculum.nu moet het curriculum verdikken met de nadruk op vakoverstijgende vaardigheden. Het curriculum moet bestaan uit verplichte onderdelen en keuze- en verdiepingsdelen.

Dit past bij vmbo-leerlingen en nieuw vmbo laat zien dat het leerlingen motiveert. Het verplichte programma moet uit een minimum bestaan afgestemd op het niveau van de leerlingen.

30

Keuzevakken vraagt van docenten dat ze kunnen differentiëren. Docenten met een Pabo-bevoegdheid zijn hier goed in, de docent moet een coach voor leerlingen zijn.

Kern-keuze:

- Bijvoorbeeld deel A voor iedereen verplicht, deel B en C zijn keuzedelen.
- Wat leerlingen moeten leren moet geformuleerd zijn in leerdoelen, niet in vakken. Leerdoelen stimuleren leerlingen om na te denken over de manier waarop een leerdoel bereikt kan worden. Dit hoeft niet op één voorgeschreven manier.

De kracht van vmbo is dat leerlingen leren leren in een krachtige leeromgeving.

Docenten moet geschoold worden in het op een andere manier omgaan met leerlingen. Nieuw leren vraagt vooral ook om nieuwe docenten.

Groep 3

Vakken moeten voor met name leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg gekoppeld worden aan de praktijk. Deze leerlingen hebben contextrijke praktische opdrachten nodig die best groot mogen zijn, maar uitgaan van vakken-integratie en aansluiten bij hun belevingswereld. Aan vakinhouden die BB-leerlingen nu vaak moeten leren hebben ze weinig.

BB-leerlingen moeten:

- Zelfredzaam worden
- Leren kijken en luisteren
- Leren instructies te volgen
- De mogelijkheid hebben om vakken op een hoger niveau te volgen en af te sluiten
- De mogelijkheid hebben om op het vmbo niveau 1 en 2 te volgen. In de ontwikkelingen van ideeën hieromtrent moeten ervaringen uit VM2, vakcollege, vakmanschapsroute en andere experimenten meegenomen worden.
- Het onderwijs moet gericht zijn op een doorlopende leerlijn. Dit vraagt om maatwerk voor leerlingen en de school.

31

Voorgesteld wordt een landelijke studiedag te organiseren voor alle docenten om zich over het nieuwe curriculum te buigen, zodat het een curriculum van iedereen wordt en niet kleine groepen bepalen.

Groep 4

Het vmbo moet af van het hokjes denken. Centraal moet staan wat vmbo-leerlingen nodig hebben, met de nadruk op de V van voorbereiding. Er volgt een discussie over het centrale examen. Veel aanwezigen willen van dit examen af. Het heeft een veel te prominente plaats gekregen in het onderwijs en toetst op een manier die niet meer bij het onderwijs past. Wat heeft een vmbo-leerling nodig? Vaardigheden die gericht zijn op vervolgstudie, maatschappij van nu, volwassenheid /burgerschap.

Belangrijke vaardigheden:

- Zelfstandigheid
- Verantwoordelijkheid
- Samenwerken
- Flexibiliteit
- Creativiteit
- Gepast gedrag

De scholen moeten vertrouwen krijgen en de mogelijkheid om diploma's op het moment uit te reiken als leerlingen daar aan toe zijn. Wanneer een leerling de opleiding afsluit blijkt uit schoolexamens, examens die de school zelf in kan richten. Het afschaffen van examens mag er niet toe leiden dat het vervolgonderwijs toelatingsexamens gaat eisen.

In het vmbo kunnen vmbo en mbo samen opleiding afsluiten. Dit stimuleert de samenwerking.

Groep 5

Formuleer een ruim curriculum dat ruimte geeft aan scholen.

- Het *profiel van BB*: praktisch gericht, leren door te doen, examen op maat, meer individuele begeleiding is noodzakelijk. Laat onderwijs aan BB-leerlingen verzorgen door docenten die meerdere vakken kunnen geven.
- Het *profiel kader*: praktisch aangelegde leerling, leren door te doen, hoger leerniveau, ne / wi / en en profielvak.
- Het *profiel G / TL* : hoger leerniveau voor meerdere theoretische vakken, leren door doen, meer keuzevrijheid voor leerlingen, maatwerk voor examens.

Algemeen:

- Zet LOB centraal vanaf leerjaar 1 van het vo.
- In het curriculum staat wat leerlingen nodig hebben in de maatschappij.
- Maatwerkdiploma

Groep 6

Dat wat een leerling nodig heeft – dus ook moet kennen en kunnen – moet in het kerncurriculum staan. Alle andere leerstof hoort in keuzedelen. Neem een voorbeeld aan Big Picture. De schotten tussen sectoren moeten vervallen, heterogene groepen kunnen samen leren aan de hand van leerdoelen. De vmbo-leerling heeft een duidelijke voorkeur voor de combinatie van theorie en praktijk. Zorg voor een grote verscheidenheid van leeromgevingen. Dat inspireert en motiveert.

De weg naar een nieuw curriculum, aandachtspunten:

- Betrek de media erbij
- Vorm klankbordgroepen
- Organiseer landelijke studiedagen
- Betrek de lerarenopleidingen
- Zorg dat je niet intern gericht bent
- Betrek de leerlingen

Tot slot ontspint zich een discussie over de kern van het curriculum. Er wordt een vergelijking gemaakt met een schaap. Is de kern van het curriculum een kaal geschoren schaap? Of bestaat het uit een kop, een poot, etc.?

Betrokkenheid vmbo bij consultatie curriculum.nu

De aanwezigen bij de verkenningsbijeenkomst 30 oktober 2017 (ongeveer 30 docenten en schoolleiders afkomstig uit het vmbo) hebben aangegeven graag betrokken te willen blijven bij curriculum.nu en te willen adviseren op tussenproducten.

SPV en het Platform TL stellen voor dit als volgt te organiseren:

- Via de nieuwsbrieven van SPV en platform TL worden schoolleiders en docenten uit het vmbo opgeroepen mee te denken met curriculum.nu en zich te melden voor deelname aan reflectie-sessies
- Bestuursleden van SPV en het platform TL werven actief in hun omgeving collega's en docenten om mee te deel te nemen aan reflectie-sessies en te reageren op tussenproducten van curriculum.nu
- Zodra er tussenproducten van ontwikkelgroepen beschikbaar zijn worden deze toegestuurd aan de mensen die vanuit het vmbo willen meedenken en wordt er een reflectie-sessie georganiseerd. De deelnemers kunnen tijdens de sessie op tussenproducten van twee ontwikkelgroepen reageren. Daarnaast kunnen ze schriftelijk input leveren.
- Tijdens een reflectie-sessie worden in verschillende groepen de tussenproducten gesproken. In ronde één de producten van 4 ontwikkelgroepen, in ronde twee de producten van de 5 andere ontwikkelgroepen. Vooraf kan elke deelnemer aangeven aan welke besprekingen ze in ronde 1 en 2 deel willen nemen. De reflectiesessies staan onder leiding van een gespreksleider, van elke sessie wordt een verslag/advies gemaakt. Dit advies wordt per mail gestuurd aan alle deelnemers van de reflectie-sessies. Na verwerking van de opmerkingen worden de adviezen naar curriculum.nu gestuurd. De reflectie-sessies vinden plaats op een centrale plaats in Nederland aan het eind van de middag/begin van de avond (15.00 – 19.00 uur) tijdens de sessies wordt er een maaltijd geserveerd.
- Naast deelname aan de reflectie-sessies worden docenten en schoolleiders van het vmbo opgeroepen deel te nemen aan de internetconsultaties van curriculum.nu

Colofon

Deze uitgave is samengesteld in opdracht van Curriculum.nu

Aan de informatie in deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder toestemming van SPV

Oplage 300

Tekst, advies + samenstelling

Jacqueline Kerkhoffs / *projectleider vernieuwing beroepsgerichte programma's vmbo en directeur Stichting Platforms VMBO.*

In samenwerking met

Bart Engbers / *voorzitter platform TL*
Jan van Nierop / *voorzitter platform SPV*

Fotografie

René Corten, Kees Rutten

Vormgeving + realisatie

Renate Meijers / *studioZebravink*

© Stichting Platforms VMBO

februari 2018

www.platformsvmbo.nl